

Ks. Bogdan ZBROJA

Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie

KAMIENOWANIE W BIBLI

Czytając Pismo Święte, natrafiamy na miejsca, w których ludzie porywają kamienie, by drugiego człowieka pozbawić życia. W Biblii był to rodzaj kary śmierci za pewne bardzo ciężkie przewinienia¹. Większość występków karanych kamienowaniem było przestępstwami skierowanymi przeciwko suwerenności Boga. Kara ta spotykała również cudzołożników, dzieci nieposłusznych wobec rodziców oraz zwierząt, które śmiertelnie zraniły człowieka². Najczęściej kamienowano poza miastem. Pierwsi rzucali kamienie świadkowie przestępstwa, a następnie cała społeczność. Zwyczaj ten trwał aż do czasów Nowego Testamentu (kamienowanie św. Szczepana – Dz 14, 19)³.

W niniejszym artykule postaramy się przybliżyć terminologię, związaną z kamienowaniem oraz miejsca, w których pojawiają się odkryte terminy. Następnie, w świetle zbadanych perykop, postaramy się nakreślić obraz kamienowania w Piśmie Świętym.

W przypisach zastosowano następujące skróty:

- BHS – *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, cura K. Elliger, W. Rudolph, Stuttgart⁴1990.
 BT – *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*. Opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich, Poznań³1980.
 ThWAT – *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, hrsg. von G. W. Anderson, H. Cazelles, D. N. Freedman, S. Talmon, G. Wallis, Bd. 1..., Stuttgart–Berlin–Köln 1991.
 LXX – *Septuaginta, id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes*, ed. A. Rahlf, Stuttgart 1979.

¹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1994, s. 367.

² Por. B. L. Eichler, *Kamienowanie*, [w:] *Encyklopedia biblijna*, red. P. J. Achtemeier, Warszawa²1999, s. 502.

³ Por. tamże.

BIBLIJNA TERMINOLOGIA
DOTYCZĄCA KAMIENOWANIA

W języku polskim słowem 'kamienowanie' tłumaczone są odpowiednio terminy hebrajskie: לִּקְוֹ (*sāqal*), רָגַם (*rāgam*), oraz greckie: λιθάζω ; λιθοβολέω , oraz καταλιθάζω , καταλιθοβολέω .

Hebrajskie słowo לִּקְוֹ pojawia się na kartach Starego Testamentu 22 razy. Oznacza ono: 'kamienować, zabijać przez kamienowanie'⁴. Innym hebrajskim słowem, określającym czynność kamienowania jest termin: רָגַם ⁵, który występuje w Biblii hebrajskiej 16 razy. W tekstach starotestamentowych terminy te były stosowane zamiennie⁶.

W biblijnej grece spotykamy aż cztery terminy mówiące o czynności rzucania kamieni:

λιθάζω – występuje w greckim Piśmie Świętym 11 razy, a mianowicie w Septuagincie⁷ – 2 razy⁸, w Nowym Testamencie 9 razy. Oznacza ono: 'kamienować kogoś'⁹, 'ciskać kamienie, ciskać jak kamieniem'¹⁰.

λιθοβολέω – pojawia się 34 razy: w Septuagincie – 27 razy¹¹, w Nowym Testamencie – 7 razy¹². Termin ten oznacza: 'obrzucać kamieniami, kamienować; zabijać przez obrzucanie kamieniami'¹³.

⁴ M. Jastrow, *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, vol. 2, New York 1950, s. 1020; por. A. S. Kapelrud, לִּקְוֹ , [w:] ThWAT Bd. 5, kol. 945-948.

⁵ Por. W. Gesenius, *Hebrew and English Lexicon of The Old Testament with Appendix Containing the Biblical Aramaic*, London 1966, s. 920.

⁶ Por. W. Gesenius, *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Berlin-Göttingen-Heidelberg 1959, s. 552.

⁷ LXX. Źródłem tekstu oryginalnego dla Nowego Testamentu jest: *Novum Testamentum Graece*, curis D. E. Nestle, K. Aland, Stuttgart²⁶1979; dla tłumaczenia polskiego – BT. Źródłem tekstu oryginalnego dla Starego Testamentu jest BHS.

⁸ Por. E. Hatch, H. A. Redpatch., *A Concordance to the Septuagint and the other Greek Versions of the Old Testament*, vol. 2, Graz 1975, s. 876.

⁹ R. Popowski, *Wielki słownik...*, s. 367; por. *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. von H. Balz, G. Schneider, Bd. 2, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1981, kol. 869; W. Bauer, *Wörterbuch zum Neuen Testament*, Berlin-New York⁵1971, kol. 936; W. Michaelis, λιθάζω ; καταλιθάζω ; λιθοβολέω , [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, hrsg. von G. Kittel, G. Friedrich, Bd. 4, Stuttgart 1950, s. 268.

¹⁰ Z. Abramowiczówna, *Słownik grecko-polski*, t. 3, Warszawa 1962, s. 33.

¹¹ Por. E. Hatch, H. A. Redpatch., *A concordance...*, s. 876.

¹² Por. R. Morgenthaler, *Statistik des Neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich³1982, s. 117.

¹³ R. Popowski, *Wielki słownik...*, s. 367; por. Z. Abramowiczówna, *Słownik grecko-polski...*, t. 3, s. 33; *Exegetisches Wörterbuch...*, Bd. 2, kol. 869; W. Bauer, *Wörterbuch...*, kol. 937; W. Michaelis, λιθάζω ; καταλιθάζω ; λιθοβολέω ..., s. 268.

καταλιθάζω – jako *hapax legomenon* greckiej Biblii¹⁴, pojawia się tylko jeden raz w Nowym Testamencie¹⁵. Oznacza również: ‘kamienować kogoś dla zabicia go’¹⁶, ‘ukamienować’¹⁷.

καταλιθοβολέω – pojawia się tylko w LXX dwukrotnie¹⁸, w tym samym co wyżej znaczeniu.

Wszystkie wymienione słowa są semantycznie związane z czynnością rzucania kamieni w kogoś w celu pozbawienia go życia. W drugiej części niniejszego artykułu postaram się nakreślić tło, na którym zobaczymy cały koloryt kamienowania.

KONTEKST BIBLIJNY TERMINÓW OZNACZAJĄCYCH KAMIENIOWANIE

Stary Testament

Kluczem w odczytywaniu myśli starotestamentalnej odnoszącej się do czynności kamienowania są wspomniane wyżej hebrajskie terminy traktowane synonimiczne: קָטַף i רָגַם¹⁹.

Termin קָטַף pojawia się w Starym Testamencie w 22 miejscach: Wj 8, 22; 17, 4; 19, 13 (2 razy); 21, 28 (2 razy).29.32; Pwt 13, 11; 17, 5; 22, 21.24; Joz 7, 25; 1 Sm 30, 6; 2 Sm 16, 6.13; 1 Krl 21, 10.13.14.15; Iz 5, 2; 62, 10²⁰. Oto jak prezentują się zdania, zawierające analizowane słowo:

Wj 8, 22²¹
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי
תֹעֵבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֲלֵהֵינוּ הֵן נִזְבַּח
אֶת־תֹּעֵבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֵנוּ:

¹⁴ Por. S. Sierotwiński, *Słownik terminów literackich*, Kraków⁵1994, s. 92.

¹⁵ Por. R. Morgenthaler, *Statistik...*, s. 110.

¹⁶ R. Popowski, *Wielki słownik...*, s. 325; por. *Exegetisches Wörterbuch...*, Bd. 2, kol. 644.

¹⁷ Z. Abramowiczówna, *Słownik grecko-polski...*, t. 2, s. 588; por. W. Bauer, *Wörterbuch...*, kol. 818; W. Michaelis, λιθάζω; καταλιθάζω; λιθοβολέω..., s. 268.

¹⁸ Por. E. Hatch, H. A. Redpatch, *A concordance...*, s. 737.

¹⁹ „W Starym Testamencie słowa: קָטַף i רָגַם były synonimami” – por. K. D. Schunck, *אגף*, [w:] ThWAT Bd. 5, kol. 765.

²⁰ Por. A. Even-Shoshan, *A New Concordance of the Bible. Thesaurus of the Language of the Bible Hebrew and Aramaic. Roots, Words, Proper Names, Phrases and Synonyms*, vol. 2, Jerusalem 1988, s. 809.

²¹ BT: „Odpowiedział Mojżesz: Nie wypada postępować w ten sposób, ponieważ obrażają Egipcjan byłaby nasza ofiara dla Pana, Boga naszego, gdybyśmy złożyli na ofiarę to, co w oczach Egipcjan jest niedozwolone. Czy za to nie ukamienowaliby nas?” (Wj 8, 22).

W powyższym fragmencie opisana jest scena rozgrywającą się na dworze Faraona. Po pladze much (por. Wj 8, 16–20) Faraon zezwolił na złożenie Bogu ofiary przez Izraelitów, ale w Egipcie. Na to odpowiedział Mojżesz, że ofiara taka byłaby obrażą dla Egipcjan, za co mogliby ukamienować Żydów z powodu zgorszenia (Wj 8, 22). Septuaginta tłumaczy to miejsce słowem: λιθοβολέω.

Wj 17, 4²²: וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אַעֲשֶׂה לָּעַם הַזֶּה עוֹד מֵעַתָּה וְקָרָאתִי:

Kolejny fragment Księgi Wyjścia opisuje przygody Izraela na pustyni. Podczas wędrówki po niej zabrakło wody i naród zaczął się kłócić z Mojżeszem (Wj 17, 2). Wtedy on zaczął wołać do Pana o obronę, ponieważ mało brakowało, a lud by go ukamienował (Wj 17, 4). Septuaginta tłumaczy tę groźbę słowem: καταλιθοβολέω²³.

Wj 19, 13²⁴: לֹא־תָנַע בּוֹ יָד כִּי־סָקֹל יִסְקַל אוֹיְרָה יִרְהַ אִם־בְּהֶמָה אִם־אִישׁ לֹא יַחֲיֶה בְּמַדְבָּר הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלֶה בְּהָר:

Księga Wyjścia (19, 1nn.) mówi o zawarciu przymierza. Podczas tej niezwyklej ceremonii Mojżesz miał oznaczyć strefę wokół góry Synaj, której nie wolno nikomu przekraczać. Jeśli ktokolwiek nawet dotknąłby Synaju ma być zabity przez ukamienowanie lub przebite strzałą. Septuaginta stosuje tu słowo: λιθοβολέω.

Wj 21, 28²⁵: וְכִרְיַנָּה שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וְנָח סָקֹל יִסְקַל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבָעַל

²² BT: „Mojżesz wołał wtedy do Pana i mówił: Co mam uczynić z tym ludem? Niewiele brakuje, a ukamienuję mnie!” (Wj 17, 4).

²³ Tym samym terminem καταλιθοβολέω określana jest czynność zapisana w Księdze Liczb 14, 10: καὶ εἶπεν πᾶσα ἡ συναγωγὴ καταλιθοβολήσασαι αὐτοὺς ἐν λίθοις καὶ ἡ δόξα κυρίου ὤφθη ἐν νεφέλῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν πᾶσι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, gdzie autor mówi o chęci ukamienowania zwiadowców wysłanych do ziemi Kanaan. To jednak miejsce nie zawiera hebrajskiego słowa סָקַל (*sāqal*), ale termin: רָגַם (*rāgam*).

²⁴ BT: „Nie dotknie go ręka, lecz winien być ukamienowany lub przebity strzałą. Człowiek ani bydlę nie może być zachowane przy życiu. Gdy zaś zagrzmie trąba, wtedy niech podejda pod górę” (Wj 19, 13).

²⁵ BT: „28 Jeśliby wół pobódl mężczyznę lub kobietę tak, iż ponieśliby śmierć, wówczas wół musi być ukamienowany, lecz nie wolno spożyć jego mięsa, właściciel zaś wołu będzie wolny od kary. 29 Gdy jednak wół bódl i dawniej, i zwracano uwagę na to właścicielowi, a on go nie pilnował, tak iż wół zabiłby mężczyznę lub kobietę, to nie tylko wół winien być ukamienowany, ale też i właściciel jego winien ponieść śmierć. [...]. 32 Gdyby zaś wół zabódl niewolnika lub niewolnicę, jego właściciel winien wypłacić ich panu trzydzieści sykłów srebrnych, wół zaś będzie ukamienowany” (Wj 21, 28.29.32).

השור נקי:

Wj 21, 29: ואם שור נגח הוא מתמל שלשם
והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה
השור יסקל ונסבעליו יומת:

Wj 21, 32: אם עבד יגח השור או אמה כסף
שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל:

Powyższe teksty Starego Testamentu zwracają uwagę na życiowy problem związany z hodowlą zwierząt. W przypadku, gdy wół bodzie ludzi, i to ze skutkiem śmiertelnym, ma być ukamienowany. Septuaginta wyraża to poprzez termin: λιθοβολέω.

Księga Wyjścia zawiera osiem miejsc, w których pojawia się termin: לָקַח. Czynność kamienowania odnosi się tu do ludzi i do zwierząt (obydwa przypadki występują po 4 razy, zawsze z terminem: סָקַל). Gdy chodzi o kamienowanie ludzi, może ono być indywidualne lub zbiorowe. Cały lud Izraela mógłby zostać ukamienowany przez Egipcjan za zgorzenie, którym byłaby ofiara złożona Bogu przez Izraelitów. Indywidualnie kamienowany zostałby każdy, kto choćby nawet dotknął się góry Synaj podczas zawierania przymierza z Bogiem. Także samemu Mojżeszowi groziło ukamienowanie przez rozgoryczony lud, cierpiący z powodu braku wody. Tylko jeden przypadek w Księdze Wyjścia mówi o ukamienowaniu zwierzęcia – wołu, który zabódł człowieka na śmierć.

W powyższych przypadkach termin καταλιθοβολέω występuje tylko jeden raz w Septuagincie. W pozostałych siedmiu miejscach użyto słowa λιθοβολέω.

Kolejną księgą, mówiącą o kamienowaniu jest Księga Powtórzonego Prawa:

Pwt 13, 11²⁶: וסקלחו באבנים ומת כי בקש
להדיחך מעל יהוה אלהיך המוציאך
מארץ מצרים מבית עבדים:

Księga Powtórzonego Prawa zawiera przestrożę dotyczącą ludzi szerzących bałwochwalstwo. Człowiek propagujący kult obcych bóstw ma być ukamienowany. Septuaginta tłumaczy tę czynność słowem λιθοβολέω.

Pwt 17, 5²⁷: והוצאת את האיש ההוא או
את האשה ההוא אשר עשו את ההקבר הרע הזה

²⁶ BT: „Uka mi en u j e s z go na śmierć, ponieważ usiłował cię odwieść od Pana, Boga twojego, który cię wywiódł z ziemi egipskiej, z domu niewoli” (Pwt 13, 11).

²⁷ BT: „Zaprowadzisz tego mężczyznę lub kobietę – którzy tej złej rzeczy się dopuścili – do bramy miasta i będziesz tego mężczyznę lub tę k a m i e n o w a ł, aż śmierć nastąpi” (Pwt 17, 5).

אֶל־שַׁעֲרֵי אֶתְהָאִישׁ אוּ אֶתְהָאִשָּׁה וּסְקִלְתֶם בְּאֲבָנִים
וּמָתוּ:

W powyższym fragmencie Pwt mowa jest także o grzechu bałwochwalstwa, którego dopuścił się człowiek. Gdyby ktokolwiek złamał przymierze lub przeszedł do obcego bóstwa („słońca, księżyca czy wojska niebieskiego”, Pwt 17, 3), winien być ukamienowany²⁸. Grecki odpowiednik tej czynności to λιθοβολέω.

Pwt 22, 21²⁹ [הַנְּעָרָה]
אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקִלְוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בְּאֲבָנִים
וּמָתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בֵּית אָבִיהָ
בְּעִרְתָּ הָרָע מִקְרָבָךְ:
Pwt 22, 24³⁰ [הַנְּעָרָה]
הָעִיר הַהוּא וּסְקִלְתֶם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶתְהוּ (הַנְּעָרָה)
עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעָקָה בְּעִיר וְאֶתְהָאִישׁ
עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עָנָה אֶת־אִשְׁתּוֹ רָעָהּ וּבְעִרְתָּ הָרָע
מִקְרָבָךְ:

Ta sama księga zawiera teksty mówiące o świętości małżeństwa. Pierwszy z wyżej wymienionych fragmentów zawiera przepisy dotyczące dziewictwa małżonki. Jeśliby żona nie była dziewicą w momencie ślubu, i mąż ją o to oskarżył, wówczas w drzwiach swego rodzinnego domu winna być ukamienowana (Pwt 22, 21). W drugim zaś tekście także jest mowa o dziewicy, jednakże już zaślubionej. W przypadku gwałtu zadanego jej przez mężczyznę w mieście, oboje zostaną ukamienowani w bramie miasta (Pwt 22, 24). *Septuaginta* tłumaczy te przypadki słowem λιθοβολέω.

W Księdze Powtórzonego Prawa występują cztery teksty mówiące o kamienowaniu. Dwa przypadki (Pwt 13, 11 i 17, 5) mówią o kamienowaniu jako karze za bałwochwalstwo, pozostałe dwa (Pwt 22, 21.24) – za cudzołóstwo mężczyzny z dziewicą. We wszystkich tekstach *Septuaginta* tłumaczy hebrajski termin לָקַח przy pomocy greckiego słowa λιθοβολέω.

²⁸ Bardzo ważnym jest następujący ciąg wypowiedzi, w których jest mowa o świadkach tego czynu. Oni – przynajmniej dwaj – mają pierwsi wymierzyć karę kamienowania bałwochwalcy (por. Pwt 17, 6–7).

²⁹ BT: „Wyprowadzą młodą kobietę do drzwi domu ojca i kamienować ją będą mężowie tego miasta, aż umrze, bo dopuściła się bezceciństwa w Izraelu, uprawiając rozpustę w domu ojca. Usuniesz zło spośród siebie” (Pwt 22, 21).

³⁰ BT: „Oboje wyprowadzicie do bramy miasta i kamienować ich będziecie, aż umrą: młodą kobietę za to, że nie krzyczała będąc w mieście, a tego mężczyznę za to, że zadał gwałt żonie bliźniego. Usuniesz zło spośród siebie” (Pwt 22, 24).

W Księdze Jozuego znajdujemy jedno miejsce, w którym pojawia się słowo קָלָה.

Joz 7, 25³¹: וַיֹּאמֶר יְהוָה מֶה עֲבַרְתָּנוּ יַעֲבֹרְךָ יְהוָה
בַּיּוֹם הַזֶּה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ כָּל-יִשְׂרָאֵל אֶבֶן וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם
בְּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בְּאֲבָנִים:

Mowa tu o świętokradztwie Akana, który przywłaszczył sobie srebro, złoto i płaszcz (por. Joz 7, 21). Grzech ten sprowadził na Izraelitów klęskę pod Aj. Jozue nakazał wówczas ukamienować Akana i całą jego rodzinę. Tak jak w Księdze Powtórzonego Prawa (por. Pwt 13, 11 i 17, 5), gdzie mowa jest o bałwochwalstwie, tak samo i Księga Jozuego wyraźnie potępia wszelkie nieposłuszeństwo wobec Boga, w tym przypadku związane z przywłaszczeniem sobie przez Akana przedmiotów objętych klątwą. Septuaginta tłumaczy to miejsce terminem λιθοβολέω.

Kolejną księgą zawierającą słowo קָלָה jest Pierwsza Księga Samuela:

1 Sm 30, 6³²: וַחֲצַר לְדָוִד מָאֵד כִּי-אָמְרוּ הָעָם
לְסַקְלוֹ כִּי-מָרָה נָפֵשׁ כָּל-הָעָם אִישׁ עַל-(בָּנוּ)
וְעַל-בְּנֵיהֶוּ וַיַּחֲזִיק דָּוִד בִּיהֵוָה אֱלֹהָיו:

Autor opowiada tu o wyprawie Izraelitów przeciwko Amalekitom, którzy spalili Siklag i uprowadzili jego mieszkańców. To było powodem rozgoryczenia ludu przeciwko Dawidowi, którego chciano ukamienować. Septuaginta tłumaczy tę czynność greckim słowem λιθοβολέω. Druga Księga Samuela zawiera dwa miejsca, w których występuje badany przez nas termin קָלָה. W obu przypadkach mamy opis obrzucania kamieniami króla Dawida:

2 Sm 16, 6³³: וַיִּסְקֵל בְּאֲבָנִים אֶת-דָּוִד וְאֶת-כָּל-עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד
וְכָל-הָעָם וְכָל-הַגְּבֵרִים מִיְמֵינוּ וּמִשְׂמָאלוֹ:
2 Sm 16, 13³⁴: וַיִּלָּךְ דָּוִד וְאֲנָשָׁיו בְּדֶרֶךְ ס וּשְׁמַעִי הִלָּךְ בְּצִלְעֵ הַהָר
לְעִמְחוֹ הַלּוֹךְ וַיִּקְלַל וַיִּסְקֵל בְּאֲבָנִים לְעִמְחוֹ וְעַפְרַי בְּעַפְרַי:

³¹ BT: „Jozue powiedział: Jak nas wprowadziłeś w nieszczęście, tak niech dziś Pan ciebie w nieszczęście wprowadzi. I wszyscy Izraelici go u k a m i e n o w a l i, a ich spalili i obrzucili kamieniami” (Joz 7, 25).

³² BT: „Dawid więc znalazł się w wielkim utrapieniu, gdyż lud chciał go nawet u k a m i e n o w a ć. Wszyscy bowiem popadli w smutek z powodu utraty synów i córek. Dawid zaś doznał umocnienia od Pana, Boga swego” (1 Sm 30, 6).

³³ BT: „I obrzucał kamieniami Dawida oraz wszystkie sługi króla Dawida, chociaż był z nim po prawej i po lewej stronie cały lud i wszyscy bohaterowie” (2 Sm 16, 6).

³⁴ BT: „I tak Dawid posuwał się naprzód wraz ze swymi ludźmi. Szimei natomiast szedł z boczem wzniesienia obok i przeklinał, c i s k a j ą c k a m i e n i a m i i rzucając ziemią” (2 Sm 16, 13).

Jak widać z powyższych zdań (2 Sm), Szimei, syn Gery (por. 2 Sm 16, 5), przeklinał Dawida i obrzucał kamieniami jego i jego sługi. Niezwykle interesujący jest fakt, że obrzucano kamieniami samego króla Dawida. Septuaginta w obu przypadkach posługuje się słowem λιθάζω które w tym znaczeniu występuje tylko w tych dwóch miejscach.

Kolejne miejsca Pisma Świętego, zawierające termin סָקַל znajdują się w Pierwszej Księdze Królewskiej.

1 Krl 21, 10³⁵: וְהוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם אַנְשִׁים בְּנֵי-בְלִיעֵל
נִגְדוּ וַיַּעֲרֶהוּ לֵאמֹר בְּרַכָּתָ אֱלֹהִים וּמִלֶּךְ וְהוֹצִיאָהוּ
וַיִּסְקְלֵהוּ וַיָּמָת:

1 Krl 21, 13³⁶: וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים בְּנֵי-בְלִיעֵל וַיִּשְׁבּוּ
נִגְדוּ וַיַּעֲרֶהוּ אֲנָשֵׁי הַבְּלִיעֵל אֶת-נְבוֹת נֶגֶד הָעָם
לֵאמֹר בְּרַךְ נְבוֹת אֱלֹהִים וּמִלֶּךְ וַיִּצְאָהוּ מִחוּץ לְעִיר
וַיִּסְקְלֵהוּ בְּאֲבָנִים וַיָּמָת:

1 Krl 21, 14³⁷: וַיִּשְׁלַחוּ אֶל-אִיזָבֵל לֵאמֹר סָקַל נְבוֹת וַיָּמָת:

1 Krl 21, 15³⁸: וַיְהִי כִשְׁמַע אִיזָבֵל כִּי-סָקַל נְבוֹת
וַיָּמָת וַתֹּאמֶר אִיזָבֵל אֶל-אַחָאָב קוּם רֵשׁ אֶת-כְּרָם
נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר מֵאֵן לְחַת־לֶךְ בְּכֶסֶף כִּי אֵין
נְבוֹת חַי כִּי-יָמָת:

Mamy tu opis zgubnego wpływu Izebeli na króla Achaba. Ona to bowiem, jak widać z powyższych tekstów, stała się przyczyną śmierci Nabota. Został ukamienowany na polecenie Izebel, a jego winnicę oddano Achabowi. W trzech przypadkach Septuaginta tłumaczy słowo סָקַל przy pomocy terminu λιθοβολέω. W tekście 1 Krl 21, 15 brak jest tłumaczenia na język grecki słowa סָקַל.

Ostatnią księgą, zawierającą badane słowo jest Księga Proroka Izajasza:

Iz 5, 2³⁹: וַיַּעֲזָקְהוּ וַיִּסְקְלֵהוּ וַיִּטְעֶהוּ שֶׁרֶק וַיִּבֶן
מִנְדֵּל בְּחֹכוֹ וַנְּמַיְקֵב חָצֵב בּוֹ וַיִּקְוֵ לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים

³⁵ BT: „Posadźcie też naprzeciw niego dwóch ludzi nikczemnych, by zaświadczyli przeciw niemu, mówiąc: ‘Zbluźniłeś Bogu i królowi’. Potem go wyprowadźcie i kamienujcie tak, aby zmarł” (1 Krl 21, 10).

³⁶ BT: „Potem przyszło dwóch ludzi nikczemnych, którzy zasiadłszy wobec niego, zaświadczyli przeciw niemu, mówiąc: ‘Nabot zbluźnił Bogu i królowi’. Dlatego wyprowadzili go za miasto i ukamienowali go, wskutek czego zmarł” (1 Krl 21, 13).

³⁷ BT: „Sami zaś posłali do Izebel, aby powiedzieć: «Nabot został ukamienowany i zmarł»” (1 Krl 21, 14).

³⁸ BT: „Kiedy więc Izebel usłyszała, że Nabot został ukamienowany i zmarł, powiedziała Achabowi: ‘Wstań, weź w posiadanie winnicę Nabota z Jizreel, której nie zgodził się dać ci za pieniądze, bo Nabot nie żyje, lecz umarł»” (1 Krl 21, 15).

³⁹ BT: „Otóż okopał ją i oczyścił z kamieni i zasadził w niej szlachetną winorośl; pośrodku niej zbudował wieżę, także i tłocznię w niej wykuł. I spodziewał się, że wyda winogrona, lecz ona cierpkie wydała jagody” (Iz 5, 2).

וַיֵּשׁ בְּאֲשֵׁיִם:

Iz 62, 10⁴⁰
סלו סלו המסלה סקלו מאכן הרימו גם על-העמים:

Księga Proroka Izajasza zawiera dwa miejsca, w których pojawia się termin: לָקַף. W obydwu przypadkach natchniony autor stosuje to słowo na określenie oczyszczenia pewnego miejsca z kamieni. W pierwszym przypadku jest mowa o winnicy, w drugim zaś – o drodze. Tak w pierwszym, jak i w drugim przypadku prawidłowy porządek wymaga oczyszczenia terenu z kamieni. Nie ma więc tu mowy o kamienowaniu, a słowo לָקַף użyte zostało na oznaczenie czynności związanej z wyrzucaniem przeszkadzających kamieni. Rzecz ciekawa, że Septuaginta w ogóle nie tłumaczy tu hebrajskiego לָקַף.

Podsumowując powyższe teksty, w których występuje termin לָקַף, zauważmy, że w 16 przypadkach na 19 Septuaginta tłumaczy to słowo przy pomocy terminu λιθοβολέω: Wj 8, 22; 19, 13 (2 razy); 21, 28 (2 razy).29.32; Pwt 13, 11; 17, 5; 22, 21.24; Joz 7, 25; 1 Sm 30, 6; 1 Krl 21, 10.13.14. W dwóch przypadkach (2 Sm 16, 5.13) tłumaczeniem jest słowo λιθάζω. Tylko w jednym przypadku (Wj 17, 4) przetłumaczono hebrajskie słowo לָקַף przy pomocy greckiego καταλιθάζω. W przypadku Księgi Izajasza Septuaginta nie przetłumaczyła terminu: לָקַף.

Patrząc na zaprezentowane teksty trzeba stwierdzić, że Stary Testament miał bardzo konkretne przepisy dotyczące kamienowania. Mogło ono spotkać i spotykało człowieka, który złamał przymierze, dopuścił się cudzołóstwa, uprawiał bałwochwalstwo. Jednakże można było także nadużywać tej kary, jak choćby w przypadku Izebel, która przyczyniła się do ukamienowania niewinnego Nabota. Kamienowanie mogło spotkać także zwierzę, które zabiło człowieka.

*

Kolejnym słowem określającym czynność kamienowania jest termin הָגַף. Występuje on na kartach Starego Testamentu 16 razy: Kpł 20, 2.27; 24, 14.16 (2 razy).23; Lb 14, 10; 15, 35.36; Pwt 21, 21; Joz 7, 25; 1 Krl 12, 18; 2 Krn 10, 18; 24, 21; Ez 16, 40; 23, 47⁴¹. W jednym przypadku słowa: הָגַף i לָקַף występują w tym samym tekście; dotyczy to Księgi Jozuego (7, 25).

⁴⁰ BT: „Przechodźcie, przechodźcie przez bramy! Otwórzcie drogę ludowi! Wyrównajcie, wyrównajcie gościniec, uprzątnijcie kamienie! Podnieście znak dla narodów!” (Iz 62, 10).

⁴¹ Por. A. Even-Shoshan, *A new Concordance...*, s. 1061.

W Księdze Kapłańskiej termin רָגַם występuje w następujących kontekstach:

Kpł 20, 2⁴²: וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִן-הַגֵּר הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרָעוֹ לְמַלְךְ מוֹת יוֹמַת עִם הָאָרֶץ
יִרְגְּמֶהוּ בְּאֶבֶן:

Powyższy tekst Księgi Kapłańskiej (20, 2) wyraźnie mówi o karze kamienowania dla człowieka, który złożyłby w bałwochwalczej ofierze swoje własne dziecko. Septuaginta tłumaczy to miejsce przy pomocy terminu: λιθοβολέω.

Kpł 20, 27⁴³: וְאִישׁ אוֹרְאֶשָׁה פְּרִיָּהֶּיהָ בָּהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֵנִי מוֹת
יִמָּתוּ בְּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם:

Kolejny tekst Księgi Kapłańskiej (20, 27) piętnuje wróżbiarstwo i wywoływanie duchów, za co grzesznikowi grozi kara ukamienowania; w Septuagincie – λιθοβολέω.

Kpł 24, 14⁴⁴: הוּצָא אֶת-הַמְּקַלֵּל אֶל-מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ
כָּל-הַשְּׂמָעִים אֶת-יְדֵיהֶם עַל-רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אוֹתוֹ כָּל-הָעֵדָה:
Kpł 24, 16⁴⁵: וְנָקַב שֵׁם-יְהוָה מוֹת יוֹמַת רָגוּם יִרְגְּמוּ-בּוֹ
כָּל-הָעֵדָה פֶּגֶר פְּאֹזְרָח בְּנִקְבוֹ-שֵׁם יוֹמַת:
Kpł 24, 23⁴⁶: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּצִיאֵם אֶת-הַמְּקַלֵּל
אֶל-מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אֶבֶן וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת-מֹשֶׁה:

W powyższych trzech tekstach (Kpł 24, 14.16.23) jest mowa o karze kamienowania dla bluźniercy. Ma on być zabity poza obozem i dokona tego cała społeczność. We wszystkich trzech przypadkach greckie tłumaczenie (LXX) stosuje termin: λιθοβολέω.

⁴² BT: „Mów do Izraelitów: Ktokolwiek spośród synów Izraela albo spośród przybyszów, którzy osiedlili się w Izraelu, da jedno ze swoich dzieci Molochowi, będzie ukarany śmiercią. Miejscowa ludność u k a m i e n u j e go” (Kpł 20, 2).

⁴³ BT: „Jeżeli jaki mężczyzna albo jaka kobieta będą wywoływać duchy albo wróżyć, będą ukarani śmiercią. Kamieniami zabijecie ich. Sami ściągęli śmierć na siebie” (Kpł 20, 27).

⁴⁴ BT: „Każ wyprowadzić bluźniercę poza obóz. Wszyscy, którzy go słyszeli, położą ręce na jego głowie. Cała społeczność u k a m i e n u j e go” (Kpł 24, 14).

⁴⁵ BT: „Ktokolwiek bluźni imieniu Pana, będzie ukarany śmiercią. Cała społeczność u k a m i e n u j e go. Zarówno tubylec, jak i przybysz będzie ukarany śmiercią za bluźnierstwo przeciwko Imieniu” (Kpł 24, 16).

⁴⁶ BT: „Potem Mojżesz kazał Izraelitom wyprowadzić bluźniercę poza obóz i u k a m i e n o w a ć. Synowie Izraela uczynili to, co Pan rozkazał Mojżeszowi” (Kpł 24, 23).

W kolejnej księdze Pięcioksięgu – Księdze Liczb – także odnajdujemy czynność kamienowania:

Lb 14, 10⁴⁷: וַיֹּאמְרוּ כָּל-הָעֵדָה לְרִנּוֹם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּכְבוֹד
יְהוָה נִרְאָה בָּאֵהָל מוֹעֵד אֶל-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

Księga ta (Lb 14, 10) mówi o chęci ukamienowania zwiadowców z Kanaanu, którzy szerzyli nieprawdziwe informacje o Ziemi Obiecanej. Tu greckim tłumaczeniem jest słowo καταλιθοβολέω.

Lb 15, 35⁴⁸: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה מוֹת יוֹמָת הָאִישׁ רִנּוֹם אֹתוֹ
בְּאֲבָנִים כָּל-הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:
Lb 15, 36⁴⁹: וַיֵּצֵאוּ אֹתוֹ כָּל-הָעֵדָה אֶל-מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ
אֹתוֹ בְּאֲבָנִים וַיָּמָת כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

Powyższe dwa zdania zwracają naszą uwagę na problem zachowywania szabatu. W czasie pobytu Izraelitów na pustyni spotkali oni człowieka łamiącego spoczynek szabatu. Człowieka tego wyprowadzono poza obóz i ukamienowano. W obu tych zdaniach greckim tłumaczeniem (LXX) jest słowo λιθοβολέω.

Następnym tekstem, zawierającym badane słowo, jest Księga Powtórzonego Prawa:

Pwt 21, 21⁵⁰: וַרְגִּמְהוּ כָּל-אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וַיָּמָת וּבְעֵרְתָּ
הָרֶע מִקִּרְבּוֹ וְכָל-יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ:

Powyższy tekst jest niezwykle wymowny. Opowiada bowiem o kamienowaniu syna, nieposłusznego rodzicom i krnąbrnego, oddanego rozpuście i pijaństwu. Takiego syna mieli rodzice przyprowadzić do bramy miasta i tam go ukamienować przez całą społeczność (por. Pwt 21, 18–21). Greckim tłumaczeniem jest tu słowo λιθοβολέω.

Widać wyraźnie, że w Pięcioksięgu kara ukamienowania groziła człowiekowi wówczas, gdy dopuścił się grzechu bałwochwalstwa, wywoływał duchy lub uprawiał wróżbiarstwo. Ta sama kara mogła spotkać

⁴⁷ BT: „Całe zgromadzenie mówiło, by ich ukamienować, gdy wtem ukazała się chwala Pana wobec wszystkich Izraelitów nad Namiotem Spotkania” (Lb 14, 10).

⁴⁸ BT: „Pan zaś rzekł do Mojżesza: Człowiek ten musi umrzeć – cała społeczność ma go poza obozem ukamienować” (Lb 15, 35).

⁴⁹ BT: „Wyprowadziło go więc całe zgromadzenie poza obóz i ukamienowało według rozkazu, jaki wydał Pan Mojżeszowi” (Lb 15, 36).

⁵⁰ BT: „Wtedy mężowie tego miasta będą kamienowali go, aż umrze. Usuniesz zło spośród siebie, a cały Izrael, słysząc o tym, ulęknie się” (Pwt 21, 21).

bluźniącego Bogu i znieważającego odpoczynek szabat. Ukamienować należało także syna nieposłusznego rodzicom.

W pierwszej i drugiej Księdze Królewskiej omawiany termin hebrajski występuje w takich kontekstach:

1 Krl 12, 18⁵¹: וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם אֶת־אֲרָרָם אֲשֶׁר עַל־הַמֶּס וַיִּרְגְּמוּ כָל־יִשְׂרָאֵל בּוֹ אֲבָן וַיָּמָת וְהַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בְּמִרְכָּבָה לָנוּס יְרוּשָׁלָּיִם:

2 Krn 10, 18⁵²: וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם אֶת־הַרְרָם אֲשֶׁר עַל־הַמֶּס וַיִּרְגְּמוּ־בּוֹ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲבָן וַיָּמָת וְהַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בְּמִרְכָּבָה לָנוּס יְרוּשָׁלָּיִם:

W powyższych bliźniaczych tekstach (1 Krl 12, 18 i 2 Krn 10, 18) opisano scenę, podczas której wysłannik Roboama, Adoniram, został ukamienowany przez Izraelitów. Tu także greckim tłumaczeniem jest termin: λιθοβολέω. Druga Księga Kronik zawiera jeszcze jedno miejsce, w którym pojawia się słowo: קָגַם:

2 Krn 24, 21⁵³: וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיִּרְגְּמוּהוּ אֲבָן בְּמַצּוֹת הַמֶּלֶךְ בְּחֹצֵר בֵּית יְהוָה:

Mowa tu o ukamienowaniu proroka Zachariasza, oddanym w Septuagincie przez czasownik λιθοβολέω.

Ostatnie dwa teksty, mówiące o kamienowaniu, znajdują się w Księdze Proroka Ezechiela:

Ez 16, 40⁵⁴: וְהָעֵלּוּ עָלֶיךָ קָהָל וְרָגְמוּ אוֹתְךָ בְּאֲבָן וּבְחִקְוֶךָ בְּחִרְבוֹתָם:

Tym razem chodzi o karze za niewierność narodu Izraelskiego, którą będzie między innymi kamienowanie.

Ez 23, 47⁵⁵: וְרָגְמוּ עָלֶיהָ אֲבָן קָהָל וּבָרָא אוֹתָהּ בְּחִרְבוֹתָם בְּנִיָּהֶם וּבְנוֹחֲתֵיהֶם יִהְיוּ וּבְחִתֵּיהֶן בָּאֵשׁ יִשְׂרָפּוּ:

⁵¹ BT: „Gdy zaś król Roboam wysłał Adonirama, który był przełożonym robotników pracujących przymusowo, cały Izrael obrzucił go k a m i e n i a m i, tak iż umarł. Wobec tego król Roboam pospieszył się, aby wsiąść na rydwan i uciec do Jerozolimy” (1 Krl 12, 18).

⁵² BT: „Gdy zaś król Roboam wysłał Hadorama, który był przełożonym robotników pracujących przymusowo, Izraelici u k a m i e n o w a l i go, tak iż umarł. Wobec tego król Roboam pospieszył się, aby wsiąść na rydwan i uciec do Jerozolimy” (2 Krn 10, 18).

⁵³ BT: „Lecz oni sprzysięgli się przeciw niemu i u k a m i e n o w a l i go, z rozkazu króla na dziedzińcu świątyni Pańskiej” (2 Krn 24, 21).

⁵⁴ BT: „Zwołają przeciwko tobie zgromadzenie, u k a m i e n u j ą cię i mieczami poćwiartują na części” (Ez 16, 40).

⁵⁵ BT: „A zgromadzenie to u k a m i e n u j e je, posieka na kawałki mieczami, pobije ich synów i córki, a domy ich spali ogniem” (Ez 23, 47).

Drugi fragment tejże księgi zawiera wyrocznię nad Samarią i Jerozolimą, które spotka kara kamienowania za ich niewierności wobec Boga. W obu przypadkach, Septuaginta tłumaczy hebrajskie קָטַף przy pomocy greckiego λιθοβολέω .

Z przeglądu perykop zawierających termin קָטַף wynika, że w 14 przypadkach na 15 Septuaginta tłumaczy to słowo przez λιθοβολέω : Kpł 20, 2.27; 24, 14.16.23; 15, 35.36; Pwt 21, 21; Joz 7, 25; 1 Krl 12, 18; 2 Krn 10, 18; 24, 21; Ez 16, 40; 23, 47. W jednym przypadku (Lb 14,10) przetłumaczono hebrajskie słowo przez καταλιθοβολέω . Natomiast w przypadku Księgi Kapłańskiej (24, 16) Septuaginta nie przetłumaczyła dwukrotnie występującego słowa קָטַף , a tylko jedno. Dlatego w Septuagincie słowo ‘kamienować’ występuje 15 razy, a nie 16 jak podaje *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS). Czynność kamienowania odnosi się przede wszystkim do niewierności w stosunku do przymierza. Ale ukarano nią także Adonirama za czasów króla Roboama. Karą tą groził Bóg narodowi Izraelskiemu oraz Samarii i Jerozolimie. Lęk przed kamienowaniem odczuwali także zwiadowcy z ziemi Kanaan. W jednym tylko przypadku (2 Krn 24, 21) ukamienowanie było obrazem męczeńskiej śmierci proroka Zachariasza.

Nowy Testament

W Nowym Testamencie możemy odnaleźć te same terminy, którymi Septuaginta tłumaczyła hebrajskie słowa קָטַף i לָקַח . Spotykamy więc terminy: λιθάζω i λιθοβολέω oraz – jednokrotnie – καταλιθάζω .

Termin: λιθάζω występuje w Nowym Testamencie 9 razy: J 8, 5; 10, 31.32.33; 11, 8; Dz 5, 26; 14, 19; 2 Kor 11, 25; Hbr 11, 37⁵⁶:

J 8, 5: ἐν δὲ τῷ νόμῳ ἡμῖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λιθάζειν. σὺ οὖν τί λέγεις⁵⁷.

J 10, 31.32.33: 31 Ἐβάστασαν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. 32 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πολλὰ ἔργα καλὰ ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρός· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον ἐμὲ λιθάζετε; 33 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν⁵⁸.

⁵⁶ Por. H. Bachmann, W. A. Slaby, *Konkordanz zum Novum Testamentum Graece von Nestle-Aland 26 Auflage und zum Greek New Testament 3rd edition*, Berlin–New York 1987, kol. 1171.

⁵⁷ BT: „W Prawie Mojżesz nakazał nam takie kamienować. A Ty co mówisz?” (J 8, 5).

⁵⁸ BT: „31 I znowu Żydzi porwali kamienie, aby Go ukamienować. 32 Odpowiedział im Jezus: Ukazałem wam wiele dobrych czynów pochodzących od Ojca. Za który z tych

J 11, 8: λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί· ῥαββί, νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ Τουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ⁵⁹.

Ewangelia według św. Jana zawiera pięć miejsc, w których występuje słowo: λιθάζω. We wszystkich przypadkach chodzi o ukamienowanie człowieka. W jednym tylko przypadku (J 8, 5) jest mowa o chęci ukamienowania cudzołożnej kobiety. Pozostałe teksty mówią o chęci ukamienowania samego Jezusa, za rzekome bluźnierstwo, którego się dopuścił w oczach Żydów, czyniąc siebie Synem Bożym.

Kolejną księgą Nowego Testamentu, zawierającą termin λιθάζω są Dzieje Apostolskie:

Dz 5, 26: Τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρέταις ἤγειν αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας, ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαὸν μὴ λιθασθῶσιν⁶⁰.

Dz 14, 19: Ἐπήλθαν δὲ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου Τουδαῖοι καὶ πᾶσιςαντες τοὺς ὄχλους καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως νομίζοντες αὐτὸν τεθνηκέναι⁶¹.

Pierwszy fragment Dziejów Apostolskich mówi o Apostołach, którzy po cudownym uwolnieniu z więzienia (por. Dz 5, 19) nauczają w świątyni. Wówczas wysłano strażników, aby ich przyprowadzili przed sanhedryn, jednakże nie przy użyciu siły, ponieważ lud mógłby ukamienować wysłanych żołnierzy. W następnym fragmencie (Dz 14, 19) jest mowa o próbie ukamienowaniu Pawła. W tym celu wyprowadzono go poza miasto. Drugi List do Koryntian także zawiera badany przez nas termin λιθάζω.

2 Kor 11, 25: τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς ἐναυάγησα, νῦν χθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα⁶².

Tutaj św. Paweł opowiada o przeżyciach, związanych z jego misją apostołską. Między innymi, wymienia fakt kamienowania go (zapewne chodziło o wyżej wspomniane kamienowanie – Dz 14, 19).

czynów chcecie Mnie ukamienować? 33 Odpowiedzieli Mu Żydzi: Nie chcemy Cię ukamienować za dobry czyn, ale za bluźnierstwo, za to, że Ty będąc człowiekiem uważasz siebie za Boga” (J 10, 31.32.33).

⁵⁹ BT: „Rzekli do Niego uczniowie: Rabbi, dopiero co Żydzi usiłowali Cię ukamienować i znów tam idziesz?” (J 11, 8).

⁶⁰ BT: „Wtedy dowódca straży poszedł ze sługami i przyprowadził ich, ale bez użycia siły, bo obawiali się ludu, by ich samych nie ukamienował” (Dz 5, 26).

⁶¹ BT: „Tymczasem nadeszli Żydzi z Antiochii i z Ikonium. Podburzyli tłum, ukamienowali Pawła i wywlekli go za miasto, sądząc, że nie żyje” (Dz 14, 19).

⁶² BT: „Trzy razy byłem sieczony różgami, raz ukamienowany, trzykrotnie byłem rozbitkiem na morzu, przez dzień i noc przebywałem na głębinie morskiej” (2 Kor 11, 25).

Ostatnim tekstem Nowego Testamentu, zawierającym analizowane słowo, jest List do Hebrajczyków:

Hbr 11, 37: ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐν φόνω μαχαίρης ἀπέθανον, πῆριήλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλίβόμενοι, κακουχούμενοι⁶³.

Autor mówi tu o wielkich postaciach biblijnych, których prześladowano w przeróżny sposób; między innymi przez kamienowanie.

We wszystkich, wyżej wymienionych przypadkach, jest mowa o kamienowaniu człowieka. Dotyczy to najpierw samego Jezusa, następnie św. Pawła czy wielkich bohaterów Starego Testamentu. Kamienowanie groziło kobiecie złapanej na cudzołóstwie, a także żołierzom. Klasyczne jest tu ujęcie myśli teologicznej, ponieważ powodem ukamienowania Jezusa miało być rzekome bluźnierstwo czy podburzanie do porzucenia prawa Mojżeszowego. List do Hebrajczyków zawiera świadectwo męczeństwa wielkich głosicieli Bożego Prawa, których spotkało odrzucenie i zabicie przez ludzi. Jedynie w przypadku kobiety, pochwyconej na cudzołóstwie, kamienowanie byłoby sprawiedliwą, wedle Prawa Mojżeszowego, karą. Jezus jednak zdecydował inaczej, dając kobiecie szansę poprawy i okazując jej miłosierdzie.

Kolejnym terminem określającym czynność kamienowania jest słowo λιθοβολέω. Występuje ono w Nowym Testamencie 7 razy: Mt 21, 35; 23, 37; Łk 13, 34; Dz 7, 58.59; 14, 5; Hbr 12, 20⁶⁴.

Mt 21, 35: καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν⁶⁵.

Mt 23, 37: Ἰερουσαλήμ Ἰερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπιστῆναι ναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε⁶⁶.

Ewangelia według św. Mateusza zawiera dwa miejsca, w których występuje termin: λιθοβολέω. W pierwszym przypadku Jezus mówi o lu-

⁶³ BT: „Kamienowano ich, przeryzano piłą, kuszono, przebijano mieczem; tułali się w skórach owczych, kozich, w nędzy, w utrapieniu, w ucisku” (Hbr 11, 37).

⁶⁴ Por. H. Bachmann, W. A. Slaby, *Konkordanz...*, kol. 1172.

⁶⁵ BT: „Ale rolnicy chwycili jego sługi i jednego obili, drugiego zabili, trzeciego zaś ukamienowali” (Mt 21, 35).

⁶⁶ BT: „Jeruzalem, Jeruzalem! Ty zabijasz proroków i kamienujesz tych, którzy do ciebie są posłani! Ile razy chciałem zgromadzić twoje dzieci, jak ptak swe pisklęta zbiera pod skrzydła, a nie chcieliście” (Mt 23, 37).

dziach zaproszonych na ucztę, którzy ukamienowali wysłane po nich sługi (Mt 21, 35). W innym miejscu Ewangelista wyraża żal Jezusa nad Jerozolimą, która kamieniuje wysłanników Bożych (Mt 23, 37). O tym samym fakcie opowiada także św. Łukasz:

Łk 13, 34: *Ἰερουσαλὴμ Ἰερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισθῆναι τὰ τέκνα σου ὄν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιᾶν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε⁶⁷.*

Widzimy tu prawie identyczne słowa jak w Ewangelii według św. Mateusza (Mt 23, 37). Wypowiedź Jezusa dotyczy tego samego faktu, przesładowania wysłanników Bożych, posłanych do Jerozolimy.

Następnym tekstem, posługującym się terminem *λιθοβολέω* są Dzieje apostołskie:

Dz 7, 58.59: *58 καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβόλουν. καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλοῦμένου Σαύλου, 59 καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα· κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου⁶⁸.*

Dz 14, 5: *ὡς δὲ ἐγένετο ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων σὺν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι αὐτούς⁶⁹.*

Dzieje apostołskie zawierają dwa teksty, w których znajdujemy badane słowo. W pierwszym tekście (Dz 7, 58 n.) jest opis męczeństwa św. Szczepana, ukamienowanego poza miastem za rzekome bluźnierstwo. W drugim przypadku autor informuje o próbie ukamienowania Pawła i Barnaby w Ikonium. W ostatnim zdarzeniu nie tyle chodziło o rzekome łamanie prawa Mojżeszowego, co o zwykłą ludzką zazdrość.

Ostatnim fragmentem zawierającym analizowane słowo jest List do Hebrajczyków:

Hbr 12, 20: *οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον· κἂν θηρίον θίγη τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται⁷⁰.*

⁶⁷ BT: „Jeruzalem, Jeruzalem! Ty zabijasz proroków i kamieniujesz tych, którzy do ciebie są posłani. Ile razy chciałem zgromadzić twoje dzieci, jak ptak swoje pisklęta pod skrzydła, a nie chcieliście” (Łk 13, 34).

⁶⁸ BT: „Wyrzucili go poza miasto i kamienowali, a świadkowie złożyli swe szaty u stóp młodzieńca, zwanego Szawłem. 59 Tak kamienowali Szczepana, który modlił się: Panie Jezu, przyjmij ducha mego!” (Dz 7, 58.59).

⁶⁹ BT: „Gdy jednak dowiedzieli się, że poganie i Żydzi wraz ze swymi władzami zamierzają ich znieważać i ukamienować” (Dz 14, 5).

⁷⁰ BT: „Nie mogli bowiem znieść tego rozkazu: Jeśliby nawet tylko zwierzę dotknęło się góry, winno być ukamienowane” (Hbr 12, 20).

Powyższy tekst nawiązuje do znanej już sceny zawarcia przymierza na Synaju (zob. wyżej Wj 19, 13). Jednakże autor tego Listu ukazuje wyższość Nowego Przymierza nad Starym, Nowej Ofiary nad Starą oraz Nowego Arcykapłana nad Starym (por. Hbr 4, 14–10, 18).

W Nowym Testamencie, ściślej – w Ewangelii według św. Łukasza (Łk 20, 6) jest jeszcze jeden termin, *hapax legomenon*, mówiący o czynności kamienowania. Tym słowem jest καταλιθάζω⁷¹:

Łk 20, 6: ἐὰν δὲ εἴπωμεν· ἕξ ἀνθρώπων, ὁ λαὸς ἅπας καταλιθάσει ἡμᾶς, πεπεισμένος γάρ ἐστιν Ἰωάννην προφήτην εἶναι⁷².

Powyższy fragment Ewangelii Łukaszczej mówi o dialogu pomiędzy arcykapłanami, uczonymi w Piśmie i starszymi a Jezusem. Jezus zadał im pytanie dotyczące chrztu Janowego, a oni zastanawiali się między sobą: jeśli Mu „odpowiemy, że pochodził od ludzi, to lud nas ukamieniuje” (Łk 20, 6). Mamy tu jedyny przykład w Nowym Testamencie, mówiący o możliwości ukamienowania przełożonych ludu. Nie jest to jednak *novum* w Biblii. Pamiętamy bowiem obawy Mojżesza, którego także lud chciał ukamienować.

* * *

Najczęściej czynność kamienowania ukazana jest w Księdze Wyjścia – 6 razy: Wj 8, 22; 17, 4; 19, 13; 21, 28.29.32. Kolejne cztery księgi zawierają po 5 wystąpień: Kpł 20.2.27; 24, 14.16.23; Pwt 13, 11; 17, 5; 21, 21; 22, 21.24; J 8, 5; 10, 31.32.33; 11, 8; Dz 5, 26; 7, 58.59; 14, 5.19. Czterokrotnie pojawiają się terminy określające kamienowanie w pierwszej Księdze Królewskiej – 1 Krl 12, 18; 20, 10.13.14; trzykrotnie w Księdze Liczb – Lb 14, 10; 15, 35.36; po dwa razy w księgach: 2 Sm 16, 6.13; 2 Krn 10.18; 24, 21; Ez 16, 40; 23, 47; Mt 21, 35; 23, 37; Łk 13, 34; 20, 6 i Hbr 11, 37; 12, 20. Jeden raz słowo ‘kamienowanie’ występuje w księgach: Joz 7, 25; 1 Sm 30, 6 i 2 Kor 11, 25. Wszystkich wymienionych miejsc jest więc 48.

W Biblii hebrajskiej odnaleziono 38 miejsc, w których wystąpiły terminy: לָקַח i אָבָה. W Biblii greckiej najczęściej, bo 34 razy, jest mowa o kamienowaniu przy użyciu terminu λιθοβολέω: Wj 8, 22; 19, 13; 21,

⁷¹ Por. H. Bachmann, W. A. Slaby, *Konkordanz...*, kol. 1009.

⁷² BT: „A jeśli powiemy: «Od ludzi», cały lud nas ukamieniuje, bo jest przekonany, że Jan był prorokiem” (Łk 20, 6).

28.29.32; Kpł 20, 2.27; 24, 14.16.23; Lb 15, 35.36; Pwt 13, 11; 17, 5; 21, 21; 22, 21.24; Joz 7, 25; 1 Sm 30, 6; 1 Krl 12, 18; 20, 10.13.14; 2 Krn 10, 18; 24, 21; Ez 16, 40; 23, 47; Mt 21, 35; 23, 37; Łk 13, 34; Dz 7, 58.59; 14, 5; Hbr 12, 20. Następny termin – λιθάζω – występuje 11 razy: 2 Sm 16, 6.13; J 8, 5; 10.31.32.33; J 11, 8; Dz 5, 26; 14, 19; 2 Kor 11, 25; Hbr 11, 37. Słowo καταλιθοβολέω występuje zaledwie dwukrotnie: Wj 17, 4 i Lb 14, 10. Ostatni zaś termin – καταλιθάζω – pojawia się tylko jeden raz w całej greckiej Biblii (Łk 20, 6).

Kamienowanie jest więc w Piśmie Świętym czynnością ludzką, ponieważ dokonać jej mają ludzie. Rozpocząć powinni naoczni świadkowie przestępstwa, którego dopuścić się winny. Istotą, która ma być ukamienowana może być człowiek lub zwierzę. W przypadku zwierzęcia jest mowa tylko o wołu, który ubódł człowieka na śmierć. W przypadku zaś człowieka powodów do ukamienowania było o wiele więcej. Przede wszystkim wymierzano tę karę za złamanie przymierza, bałwochwalstwo i szerzenie kultu obcych bóstw, a więc za grzechy przeciwko Bogu. Następnie szły grzechy przeciwko bliźniemu: czystości małżeństwa, czci rodziców. W Biblii kara ta mogła spotkać zarówno jednostkę, jak i cały naród, jeśli odszedł od wierności Przymierzu.

Pomiędzy Starym i Nowym Testamentem widzimy pewną ciągłość myśli. Widać to na przykład w chęci ukamienowania Jezusa za rzekome bluźnierstwo w oczach Żydów czy kobiety pochwyconej na cudzołóstwie. Mamy także relację św. Pawła, który przeżył kamienowanie. Wspólne jest także ukazanie męczeńskiej śmierci dokonanej przez ukamienowanie (proroka Zachariasza i św. Szczepana).

W Nowym Testamencie jest jednak zmiana w podejściu do kamienowania. W paralelnych tekstach św. Mateusza i Łukasza występuje wypowiedź Jezusa, mówiąca o kamienowaniu wysłanników Boga przez mieszkańców Jeruzalem. Także w przypadku kobiety cudzołożnej interwencja Jezusa przynosi jej ocalenie przed śmiercią. Niezwykle doniosłym *novum* jest fakt, że przykazanie Nowego Przymierza (por. J 13, 34) nie zezwala w żadnym przypadku na stosowanie kary kamienowania. Nowy Testament nigdzie nie nakazuje kamienowania, ale mówi: „Nie daj się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężaj” (Rz 12, 21).

LA LAPIDATION DANS LA BIBLE

Résumé

L'article présente l'image de la lapidation dans La Bible. C'est un comportement humain parce que c'est les gens qui l'exécutent. Selon les textes analysés de l'Ancien Testament ce sont les témoins oculaires qui devraient commencer la lapidation de celui qui a commis un crime. On voit la continuité de la pensée: par exemple la volonté de lapidation de Jésus ou une scène avec des femmes rattrapées en train de faire des adultères. Nous avons aussi l'histoire du Saint Paul qui a survécu la lapidation. En plus il vaut ajouter ici la présentation de la mort par la lapidation de deux prophètes connus – Zacharias et St. Etienne. Cependant on voit le changement dans le traitement de la lapidation dans les livres de La Bible. Le Nouveau Testament par les textes du Saint Luc et du Saint Jean nous montre l'opinion du Jésus Christ sur la lapidation des messagers du Dieu par les habitants de Jérusalem. L'intervention directe de Jésus apporte aussi le sauvetage de la femme adultère. Le fait nouveau, important, c'est que le commandement de la Nouvelle Alliance, ne permet dans aucun cas d'appliquer la peine de la lapidation. Le Nouveau Testament ne prescrit pas de lapider mais annonce: "Ne te laisse pas vaincre par le mal, sois vainqueur du mal par le bien" (Rom 12, 21).